

Den sociale krop, den avancerede marginalisering og den straffende stat - introduktion til Loïc Wacquants œuvre

Kristian Nagel Delica og Christian Sandbjerg Hansen

Anledning og rammesætning

Den franske sociolog Loïc Jean-Daniel Wacquant (1960–) har især fået opmærksomhed i en dansk videnskabelig offentlighed som 'elev af Bourdieu' og for sit arbejde med udviklingen af en komparativ sociologi om avanceret marginalisering (Bourdieu & Wacquant 1996 og Wacquant 2013).¹ Med dette temanummer af Praktiske Grunde forsøger vi, at introducere bredden i forfatterskabet gennem en samling af centrale og reflekterende artikler og et interview. Ærindet er at give et overblik over og en indgang til Wacquants *œuvre* og med en let omskrivning af Bourdieu at invitere læseren til løbende at tænke med og mod Wacquant. Dette foranlediger spørgsmål som; på hvilken måde er hans vidtforregnede arbejde relevant i en dansk/nordisk kontekst? Hvilke muligheder og begrænsninger kan der være i at anvende Wacquants generiske sociologi til nationale kontekster væsensforskellige fra fx den nordamerikanske? Ser vi konturerne af en 'straffestat' i Norden? På hvilken måde er begrebet om 'territoriel stigmatisering' anvendeligt i Norden osv. Wacquants tænkning tilbyder netop spændstige, for ikke at sige forførende begreber, der kan danne fundamentet for stedspecifikke studier, men disse skal naturligvis behandles med samme epistemiske refleksivitet, som Wacquant (i tråd med lærermesteren Bourdieu) flere

steder foreskriver som uomtvisteligt metodisk greb i socialvidenskabelige studier (fx Wacquant 2009b:121-122, Wacquant 2013:xxxii-xxxiii; se Schultz Larsen 2014b for en kritisk diskussion heraf).

Illustration: Carlos Velasco (www.carlosvelasco.com)

¹ Wacquant er født i Nîmes (mellem Montpellier og Marseille) i Sydfrankrig. Han er uddannet i sociologi hhv. på Université Paris-X, Nanterre (1983) og på University of Chicago (1986 Master of Arts, 1994 Ph.d.). I 1994 ansat på University of California, Berkeley, fra 1999 som professor. Siden 1990 tillige forsker ved Centre de sociologie européenne du Collège de France et de l'Ecole des hautes études en sciences sociales, Paris. Har modtaget en række fellowships, bl.a. mellem 1990 og 1993 et Junior Fellowship på Harvard University. Se tillige Wacquant 2009b for en gennemgang af sammenhængen i Wacquants intellektuelle biografi og for en eksplicitering af, hvordan han selv beskriver relationen mellem sine forskellige forskningsfelter.

I det følgende vil vi ikke slavisk behandle alle dele af forfatterskabet ligeligt, men eksplicit lægge mest vægt på de dele der ikke, indtil nu, har modtaget me-

get opmærksomhed i en skandinavisk kontekst (mere generelle introduktioner til Wacquant (på dansk) findes i Delica 2011a & 2013, Schultz Larsen, Delica & Mathiesen 2013). Særligt har Wacquants bysociologi fået opmærksomhed i dansk sammenhæng, ikke mindst med udgivelsen af *Byens Udstødte* (2013) og en række artikler i *Social Kritik*, mens hans straffesociologi ikke har fået megen opmærksomhed (trods oversættelse af *Fattigdommens Fængsler* (2008)) og hans kropssociologi kun ganske lidt (Delica 2008). Vi præsenterer så at sige forfatterskabet ”inde fra og ud”. Det vil sige vi følger værket tæt og relativt kronologisk, men giver i både de udvalgte tekster og i denne introduktion plads til særligt Wacquants håndtering af *den sociale krop* og *den straffende stat*. Hovedelementer nedenfor, såvel som i de oversatte tekster, er derfor: (1) Wacquants arbejde med habitusbegrebet i den dobbelte betydning som værende både et (refleksions)redskab og et forskningsemne i sin egen ret, (2) en kort oversigt/gennemgang af centrale begreber, der anvendes i de oversatte tekster (avanceret marginalisering; den nyliberale strafestat; ghetto/hyperghetto/antighetto; territorial stigmatisering; dødelig symbiose), (3) en synliggørelse af hvordan arven fra Bourdieu er i spil og videreudvikles i arbejdet, og (4) en diskussion af nogle af de kritikere, der i en dansk kontekst er blevet rejst i forhold til Wacquants arbejde samt en synliggørelse af udvalgte danske studier, der henter inspiration hos Wacquant.

Krop og etnografi som udgangspunkt

Det er først og fremmest vigtigt, at bemærke sig Wacquants etnografiske afsæt, som han redegør for i *Habitus som genstand og redskab*, der er oversat til dette temanummer (2009c og i udvidet form i Wacquant 2009b). Da han kom til Chicago i den sidste halvdel af 1980'erne med ønsket om at lave førstehåndsobservationer af livet i ghettoen blev en bokseklub udsigtspunktet. Men indrulleringen i boksesalens trænings- og kammeratskab forførte ham i to betydninger: for det første i en næsten traditionel antropologisk forstand, hvor feltforskeren fortaber sig, går ’native’, som Wacquant selv beskriver det i indledning til *Body and Soul*:

I feel so much pleasure simply *participating* that I'd gladly give up my studies and my research and all the rest to be able to stay here and box...

It's really crazy. PB (Pierre Bourdieu) was saying the other day that he's afraid that I'm 'letting myself be seduced by my object' but, boy, *if he only knew*: I'm already way beyond seduction! (2004a: 4n3, *kursiv i original*).

Tre år brugte han i boksesalen (fra august 1988 til oktober 1991), hvor han altså blev opslugt i en sådan grad, at han overvejede at droppe sin akademiske karriere og blive professionel bokser; en initiering, der nødvendiggjorde et massivt følelsesmæssigt og intellektuelt generobringsarbejde for ’at komme tilbage’. *Body and Soul* blev netop først skrevet på fransk for ved hjælp af sproget at skabe distance til oplevelserne og materialet (Wacquant 2004a: 264); de første tekster kom først i midten og slutningen af 1990'erne, *Body and Soul* først i 2004 og den allerede på det tidspunkt proklamerede opfølger er først nu på vej.

Men feltarbejdet og deltagelsen (for)førte ham også til et ikke-planlagt studie af den sociale krop, dvs. studiet af de sociale mekanismer, der producerer pugilistens (bokserens) krop og håndværk.² Boksesalen blev altså ikke bare et vindue eller en adgangsvej til livet i ghettoen, men et egentligt selvstændigt studieobjekt. Boksestudiet er interessant af mindst to grunde. For det første så er det et forsøg på at ’åbne habitus’ sorte boks op” (Wacquant 2009c). Dvs. ikke blot at håndtere begrebet ”udefra og på afstand”, som en rituel remse

2 Se hertil særligt artiklen *The Prizefighters Threes Bodies* (Wacquant 1998a), som præcist analyserer boksernes forståelse af deres krops instrumentalitet (som maskine, våben og redskab), dens æstetiske hellighed (møjsommeligt og omhyggelig kropsskulptur – kvindelig skønhed – på den ene side og ’hårde’, maskuline selvfremtræden på den anden) og moralitet (det kropsliggjorte etiske ideal om ’ofret’, den stramme disciplinering, der skiller ’ringen’ fra ’gaden’ og binder pugilisterne i et kollektivt trosfællesskab). Artiklen *Pugs at Work: Bodily Capital and Bodily Labor among Professional Boxers* (1995a) vægter særligt det første forhold, *Whores, Slaves and Stallions: Languages of Exploitation and Accommodation among Professional Fighters* (2001b) det andet, og *Sacrifice* (1998c) det tredje. I *The Pugilistic Point of View: How Boxers Think and Feel About Their Trade* (1995b) findes en længere beskrivelse af bokserens ’tre kroppe’, mens *A Fleshpeddler at Work: Power, Pain and Profit in the Prizefighting Economy* (1998b) analyserer ’matchmakerens’ funktion i bokseverdenens økonomi og diskuterer denne positions kyniske kalkulation af boksernes kropslige værdi op imod betydningen af boksernes moralske verden og etiske princip om ’ofret’ og afdækker på den måde det brændstof, der får bokse(pro)motoren til at køre.

om systemet af dispositioner, men per krop, ”indefra og *up close*”, beskrive og analysere den sociale produktion og sammensætning af bokserens habitus – dvs. det sekundære lag af dispositioner, der er fælles for bokserkollektivet, og som lægger sig på eller føjes til den enkelte bokserers individuelle habitus. Her operationaliserer Wacquant habitus som færdigheder, kategorier og begær og viser mulighederne for at bruge habitus til i detaljen at studere indholdsmæssige aspekter af et pædagogisk arbejde, der skabes, struktureres og virker i et afgrænset praksisområde.³

For det andet har hele dette forløb gjort Wacquant til en fortæller for det han betegner som *carnal sociology – sociologi fra kroppen*. Dette præsenteres meget eksplicit i *Homines in Extremis*, der også er oversat til dette temanummer, i hvilken Wacquant slår til lyd for en sociologi *fra* kroppen og ikke alene *om* kroppen. Her markerer han med vanlig sans for distinktioner, en afgørende forskel mellem denne udgave af praktiseret kropssociologi og skrivebordskonstruktioner af mere eller mindre filosofisk karakter, der netop ikke har et engageret, agerende, habituelt disponeret subjekt som omdrejningspunkt. Som Wacquant påpeger i bl.a. *Habitus som genstand og redskab* er dette, for ham, netop også et glimrende eksempel på, at Bourdieus habitusbegreb ikke skal forstås som en ’ufravigelig og uafrystelig skæbne’, men snarere som et dynamisk begreb velegnet til at indfange kropsliggjorte praksisser under hensyntagen til strukturelle rammers betydning. Dette personificerer Wacquant selv, da han går fra at være ’lærling’ i boksecentret til at få sin debut i ringen ved boksestævnet Golden Gloves i Chicago (se også Hilgers 2009 og Delica 2008), hvilket da også er det centrale omdrejningspunkt i *Body and Soul*.

Centrale begreber og analyser – en kort oversigt

Via dette afsæt – Chicagos ghetto med boksesalen som førstehåndsudsigts- og udgangspunkt, set og levet nedefra – kredser Loïc Wacquants værk efterfølgende omkring i hvert fald fem afgørende analytiske begrebsudviklinger, der tilsammen udgør en analysemodel af relationerne mellem urban forandring, etno-racial dominans og statens (forandrede, neoliberale)

måde at håndtere kategorierne på bunden af det sociale, klassemæssige og rummelige hierarki i både USA og Frankrig (Wacquant 2014b: 4).

Avanceret marginalisering

Den første begrebsdannelse adresserer de makrosociologiske forhold, der har bestemt udformningen af et transnationalt, bymæssigt dominansregime. Med udgangspunkt i hhv. Chicagos sorte ghetto og Paris’ røde forstæder viser Wacquant, hvordan en *avanceret marginalisering* på forskellig vis slår igennem på begge sider af Atlanten. Wacquant bruger betegnelsen ’avanceret’ – fra engelsk ’advanced’, som også kunne oversættes med fremskreden eller udbredt marginalisering og som spiller på en ironisk dobbelthenvisning til ’advanced societies’, dvs. til de avancerede eller udviklede samfund i både sociologisk forstand à la Durkheim og i evolutionistisk egenforståelse – for at markere at det er et regime, der er ”organisk sammenkædet med den nutidige politiske økonomis mest avancerede sektorer” (Wacquant 2014b: 16).

Den centrale påstand i tesen om avanceret marginalisering er, at dette nye bymæssige marginaliseringsregime struktureres af fire mekanismer:⁴ *den første* er en makrosocial dynamik, der afkobler beboerne i de forsømte områder fra opsving i de økonomiske konjunkturer. Til forskel fra tidligere perioder med depression, så finder opkomsten af den nye ulighed sted i en periode med vækst. Det ser med andre ord ud til, at den post-industrielle økonomi adskiller de højtuddannede fra de ikke-uddannede på en sådan måde, at skellet mellem de to grupper gøres dybere i vækstperioder, hvilket kan eksemplificeres med, at New York producerede den største overklasse og det største antal hjemløse i perioden. *Den anden* dynamik angår lønarbejdets transformation i de afindustrialiserede samfund. Denne transformation er ifølge Wacquant dobbelt: For det første er den kvantitativ i og med at millioner af jobs for lavtuddannede er forsvundet eller flyttet ud. For det andet er den kvalitativ i og med, at der sker en nedskrivning af de sociale rettigheder og beskyttelsesforanstaltninger for praktisk taget alle, dog med undtagelse af de mest beskyttede arbejdere. Wacquant argumenterer for, at store dele af

3 Særligt analyseret i forhold til træningssalen som en slags kollektiv ”learning by doing” i *Body and Soul* (Wacquant 2004a: 99-127).

4 Dette beskrives særligt i Wacquant (2013a: 233-284), der bygger på Wacquant (1996a & 1997b).

lønarbejderne er overflødiggjorte og deproletariserede og at lønarbejdets karakter er forandret således, at lønarbejdets kontrakt *i sig selv* er blevet en kilde til usikkerhed (svækkede fagforeninger, midlertidige og deltidskontrakter, mv.) snarere end en kilde til social homogenitet, sikkerhed og skæbnefællesskab. Lønarbejdet er altså fragmenteret, dvs. gjort ustabil og lavt betalt, hvilket producerer en grundlæggende social usikkerhed i både objektiv (økonomisk) og subjektiv (frygten for deroute) forstand. Wacquant taler derfor om fremvæksten af et *prekariat* – en sammentrækning af prekær og proletariat, der beskriver denne nye kategori af arbejdere, hvis hverdag er præget af social usikkerhed på grund af det fragmenterede og økonomisk deregulerede arbejdsmarkeds kortvarige og lavtlønnede ansættelser.⁵

For det tredje nævner Wacquant en politisk dynamik, hvorigennem velfærdsstaten omdannes (i Europa) eller trækkes tilbage (i USA). En komponent i denne dynamik er Wacquants antagelse – hentet med inspiration i Esping-Andersen (1991) – om at staten stratificerer. Gennem statslige politikker tilbydes adgang til uddannelse og arbejdsstræning, betingelserne for indgang og afgang fra arbejdsmarkedet bestemmes gennem regler om at hyre og fyre. De er statslige politikker, der grundlæggende regulerer ansættelsesbetingelser og minimumslevestandarder, de omfordeler offentlige goder (fx bolig, sundhed, understøttelse), støtter eller forhindrer aktivt bestemte husholdsdannelser og de øver indflydelse på både den materielle intensitet og geografiske eksklusivitet og tæthed af fattigdommen gennem bypolitikker. Den fjerde dynamik er spatial og handler om Wacquants forsøg på at begribe, hvorledes effekterne af den avancerede marginalitet udviser en konsekvent tendens til at samle og koncentrerer sig i særlige stigmatiserede 'no go' områder i byerne.

Avanceret marginalisering er således en bred begrebsætning, der sigter mod at indfange den historiske forandring af Nordamerikas og Europas stater og betydningen af dette for byernes prekariat. Af de fire nævnte dynamikker er det særligt den politiske og den rummelige, som Wacquant har beskæftiget sig indgå-

ende med, hvorfor vi i det efterfølgende vil præsentere hans diskussioner af disse med udgangspunkt i staten og ghettoen.

Den nyliberale kentaurstat

I modsætning til hvad der har været gældende i visse dele af socialvidenskaberne, kan man, som det allerede ses i det foregående, bestemt ikke beskyldte Wacquants tænkning for at lide af 'statsfobi' (Villadsen & Dean 2012) – snarere tværtom. Den centrale forklaringsmodel i Wacquants værk er netop den historiske forandring af staten og, i vores læsning, særligt i måden staten symbolsk og materielt håndterer de mest dominerede befolkningskategorier. Ifølge Wacquant virkede den keynesianske velfærdsstat, der var omfattende og intervenierende, sammen med det fordistiske lønararbejde som en *solidaritetsmotor* og som en bremseklo, der beskyttede de mest udsatte befolkningsgrupper mod markedsøkonomiens recessive cyklusser og de voldsomme af de heraf producerede ulighedformer. Denne sociale stat transformeres ifølge Wacquant som følge af et skifte i magtbalancen mellem de klasser og grupper, der kæmper om kontrollen med staten. Her peger han særligt om end noget uspecifikt på transnationale virksomheder, konservative tænketanke og 'moderniseringsindstillede' fraktioner af borgerskabet og statsadlen, der har dannet en alliance under neoliberalismens banner, og højtstående politikere, embedsmænd og repræsentanter fra toppen af multinationale organisationer som OECD, WTO, IMF, Verdensbanken og EU (Wacquant 2008c: 13-14; 2009a: 4-5; 2010c: 213). I forhold til de indholdsmæssige konsekvenser af dette skifte er Wacquant på linje med de forskere, der analyserer den historiske forandring af et keynesiansk velfærdsregime i retning af et neoliberalt eller schumpetersk arbejdsregime – populært beskrevet som et skifte fra welfare til workfare.⁶

Dette er på linje med Bourdieus og kollegers analyser i *Weight of the World* (Bourdieu et al. 1999, særligt afsnittet om "The Abdication of the State") og i de mere politiske tekster i bl.a. *Acts of Resistance* (Bourdieu 1998), der netop placerer statslige forandringer i centrum for forklaringen af "le petit misère" i Frankrig

5 Termen cirkulerede blandt italienske og franske fagfor-
eningsfolk i 1980'erne og blev brugt af Pierre Bourdieu (i
bl.a. Bourdieu et al. 1999 og Bourdieu 1998).

6 Wacquant refererer her gerne til Peck (2001), Castel
(2003) og Jessop (1994).

i slutningen af 1900tallet (og i Vesteuropa generelt). Hos Bourdieu blev dette forklaret med at statens venstre hånd, repræsenteret af *velfærdsinstitutioner* som arbejdsmarkedslovgivning, uddannelse, sundhed, sociale bistandsordninger, offentligt boligbyggeri (samt repræsentanter for disse i ministerier og styrelser), mv., der har som opgave at beskytte og udvide befolkningens livschancer, har mistet sin selvstændige logik og virkemåde til statens højre hånd, repræsenteret af økonomiske statsinstitutioner. Til disse analyser af velfærdsforandringer og workfare-politikker tilføjer Wacquant på banebrydende vis de straffende institutioner som politiet, domstolene og fængslerne til statens højre hånd i Bourdieus model (Wacquant 2009a). Den tidligere sociale stat er ifølge Wacquant ikke 'blot' blevet (eller på vej til at blive) en workfare-stat. Gennem en kombination af analyser af både socialpolitik og straffepolitik argumenterer han for, at velfærdsregimet gradvist domineres af et arbejdsregime og et strafferegime; den sociale stat bliver til en straffestat når workfare kombineres med prisonfare (Wacquant 2008c:13ff; 2009a; 2009b). Denne omdannelse er ikke en 'naturlov' og den sker ikke på samme måde og med samme kraft i USA og Frankrig/EU. Wacquant argumenterer for, at foreningen af prisonfare og workfare, der sammen erstatter (USA) eller omdanner (EU) den keynesianske velfærdsstat fører til (eller anføres af) et nyt politisk regime, der kan karakteriseres som en liberalistisk-paternalistisk *kentaurostat*: den praktiserer en *laissez faire* økonomisk politik over for de virksomheder og privilegerede individer, der agerer i toppen af det sociale hierarki, mens denne 'usynlige hånd' erstattes af en hårdt indtrængende og disciplinerende 'jernnæve', når det kommer til håndteringen af konsekvenserne af den økonomiske deregulering og sociale tilbagetrækning over for de lavere klasser og disses territorier.

Arbejdet med analyserne af denne 'kentaurostat' går hånd i hånd med ét af de emner, Wacquant har viet størst fokus de senere år: Nyliberalismen. Her er Wacquant igen nytænkende når han argumenterer for, at det forvoksede fængselssystem og det moralsk behavioristiske socialsystem (og den sociale usikkerhed, som er effekten af en destabiliseret økonomi) er en *konstituerende* del af den neoliberale stat.⁷ Ideologien

om en minimalstat praktiseres ikke og den neoliberale straffestat er *ikke* en minimalstat, på nær når det angår økonomisk (de)regulering i toppen af klassehierarkiet: Når det kommer til håndteringen af den sociale usikkerhed, som de dominerede positioner i det sociale rum er underlagt og udsættes for, er statens indtrængen omfattende og hårdtslående. Wacquant (2009a: 307ff) fremhæver derfor fire institutionelle logikker, som kendetegn for neoliberalismen som sociologisk genstand:

1. økonomisk deregulering, dvs. indførelsen af 'markedet' eller markeds lignende mekanismer i organiseringen af *alle* menneskelige udvekslinger, hvad enten der er tale om økonomiske strategier i private virksomheder eller vedligeholdelse af offentlige goder.
2. tilbagetrækning og/eller omdannelse af velfærdsstaten, der bidrager til at understøtte intensiveringen af lønarbejdets kommodificering og de (arbejdsledige) lønarbejders underkastelse under de forskellige varianter af aktivering/workfare, der etablerer et kvasi-kontraktuelt forhold, der gør velfærdsmodtagende borgere til klienter med krav om pligten til at lade sin adfærd regulere som betingelse for ydelseshjælp.
3. en kulturel og ideologisk fortælling om individuelt ansvar, der bidrager til at reducere statens sociale og økonomiske ansvar for herved at bane vej for selv-konstruktioner, der lancerer den frie (motiverede) entreprenør på det frie (konkurrence)marked som model for alle livsfærers organisering.
4. et ekspansivt, indtrængende og proaktivt straffeapparat, som håndterer de nedre dele af samfundshierarkiet, der er ramt af den øgede sociale usikkerhed og ulighed, for herved at disciplinere prekariatet til det nye lavtlønnede servicearbejde, at neutralisere og opbevare de mest genstridige af disse og at bekræfte de statsdelegeredes autoritet (Wacquant 2009a: 7).

Den neoliberale stat er med andre ord *neodarwinistisk* i og med den fremsætter og hylder individuel konkurrence og ansvar samtidig med at dens økonomiske arm amputeres, dens sociale bryst tilbagetrækkes

7 Og som vi vil komme ind på, så afspejler det udvidede

fængselssystem heller ikke en tilsvarende stigning i kriminaliteten.

og dens straffende jernnæve fremskydes (Wacquant 2009a: 4).

Men denne model af neoliberalismens og straffestans centrale betydning for den avancerede marginalisering kommer først i fuld udfoldelse senere i forfatter-skabet (i 2009-bogen *Punishing the Poor*). Wacquant starter som nævnt sit feltarbejde i byen (i Chicago og senere i Paris). Den anden af de fire dynamikker i den avancerede marginalisering, som Wacquant intensivt og omfattende har beskæftiget sig med – og som måske også er de mest bemærkede aspekter i en dansk kontekst – er omdannelsen af byen (se Schultz Larsen 2009, 2011, 2014a, Visti Hansen 2008, Delica 2011a & 2013). Særligt har det omstridte ghettobegreb påkaldt sig hans interesse.

Ghetto, hyperghetto, antighetto

I *En etnorracialt lukket institution med et Janusansigt: en sociologisk specifikation af ghettoen* (Wacquant 2011b), som trykkes i dette temanummer, indkredser Wacquant hvad han betegner som en sociologisk specificering af ghettoen (som begreb og som fysisk realitet). Baseret på de komparative studier, der danner grundlaget for *Byens udstødte*, og på en omfattende læsning af sekundære studier, påpeger han bl.a. to afgørende forhold:

For det første argumenterer Wacquant for, at den 'klassiske' amerikanske ghetto ikke længere findes. Den kollapsede i kølvandet på optøjerne i 1960'erne og er nu forandret til det Wacquant betegner som en *hyperghetto*. Ghettoen – eller den 'kommunale' eller fælles ghetto – var en by i byen, en sort by i den hvide by, et *sted* (place), der forenede de etnisk homogene indbyggere i et kompakt om end stratificeret fællesskab med fælles institutioner og symboler, men pga. det tidsmæssige sammenfald mellem (i) markedsøkonomisk tilbagegang, den økonomiske transition fra industrielt-manuelt arbejde til post-industrielt service-arbejde, der forflytter det økonomiske centrum til den bymæssige periferi og arbejdet til lavtlønslande, (ii) den politiske omplacering forårsaget af 'den store hvide migration' fra by til forstad (fra 1950'erne til 1970'erne), (iii) de sortes protester, der blev født af akkumuleringen af social og symbolsk kapital, samt (iv) tilbagerulningen af socialstaten, kolliderer denne ghetto og erstattes af *hyperghettoen*. Denne nye hyperghetto er kendetegnet

ved en dobbelt eksklusion på basis af hhv. race og klasse. Denne eksklusion forstærkes af statslige politikker, der trækker velfærdsstaten tilbage, negligerer udviklingen i byens 'nederste' områder og ruller et hårdtstraffende indespærringssystem frem. Med afindustrialiseringen er hyperghettoen uden økonomisk funktion og frataget sine kollektive organiseringer, som er blevet erstattet med statslige institutioner til social kontrol. "Hyperghettoen er et rå monument over ren eksklusion, et opbevaringssted for de stigmatiserede og overflødige dele af det sorte proletariat", siger han i et tidligere interview (Wacquant 2008d: 67). *Hyperghettoen* tilvejebringer således ikke noget "beskyttende skjold" mod den ydre verdens usikkerheder, men er snarere beslægtet med en "farefuld slagmark", på hvilken konkurrence udkæmpes mellem (i) uafhængige *hustlere* og organiserede *gangs*, der søger at plyndre områdets tilbageværende goder; (ii) lokale beboerorganisationer og græsrodsforeninger, som kæmper for at bevare deres kvarters brugs- og udvekslingsværdi; (iii) statslige agenturer, der overvåger og kontrollerer "vold og uorden", heriblandt socialarbejdere, politiet, domstolene, prøveløsladelses aktører/instanser, etc.; og (iv) udefrakommende "institutionelle *predators*" (i særdeleshed ejendomsmæglere), der høster fænomenale profitter på at gentrificere områdets ydersektioner til brug for de dele af middel- og overklassen, der vender tilbage til byen (Wacquant 2013a: 246; 2013b: 13-14).

For det andet argumenterer Wacquant for, at de europæiske byers forsømte områder ikke er ghettoer à la Amerika. Mens den amerikanske ghetto var bestemt af etnicitet, moduleret af klasse og intensiveret af staten, så er degraderingen i de europæiske byers randzoner drevet af klasse, moduleret af etno-nationalt medlemskab og 'formildet' af statslige strukturer og politikker. Hvor ghettoen var en homogen enklave er de tidligere arbejderkvarterer ganske heterogene; hvor ghettoen var et sted hvor beboerne havde tilknytning og blev fra 'vugge til krukke', forlades de forsømte områder så snart beboerne har mulighed for det (fx via social mobilitet, dvs. dem der lykkes i uddannelsessystemet og/eller på arbejdsmarkedet forsvinder). Men også de tidligere arbejderkvarterer er forandrede. Det, der kendetegnede de tidligere arbejderkvarterer, var den relativt store andel sociale institutioner (traditionelt med tætte bånd til kommunistpartiet), der havde en markant

betydning for organiseringen af det sociale liv omkring fabrikken, fagforeningen og boligområdet. Dette er ikke tilfældet mere, hævder Wacquant: "Områdernes nuværende etniske heterogenitet, afinstitutionisering og manglende kapacitet til at skabe nye fælles kulturelle og sociale værdier gør disse områder til det modsatte af ghettoer: de er blevet anti-ghettoer" (Wacquant 2008d: 67).

Forandringen af de fornedrede territorier på hver sin side af Atlanten kan således begge kompakt beskrives som en bevægelse fra "sted" [*place*] til "rum" [*space*]. Hvor steder er "fulde og fikserede" arenaer, der udviser en vis stabilitet og udvirker en vis beskyttelse, der er rum "potentielle tomrum, mulige trusler", områder der må frygtes, sikres eller fraflygtes (Wacquant 2013a: 245). Hvor ghettoen og arbejderkvarteret således var menneskeliggjorte, kulturelt genkendelige og socialt filtrerede lokaliteter med hvilke marginaliserede urbane befolkninger identificerede sig og i hvilke de følte sig 'hjemme' og i relativ sikkerhed, offentlige 'steder' svøbt i fælles følelser og forenede betydninger, understøttet af praksisser og institutioner af gensidighed, så er disse nu blevet reducerede til ligegyldige 'rum' præget af ren overlevelseskamp og nådesløs konkurrence.

Wacquant peger altså på, at den avancerede marginalitet ikke er spredt, men koncentreret i isolerede og afgrænsede territorier, der i stigende grad opfattes "som en social skærsild, spedalske fjendelande i hjertet af den postindustrielle storby hvor kun samfundets afskum vil acceptere at opholde sig" (Wacquant 2013a:241) – og dette ikke kun af dem, der står uden for, men også inden fra, af beboerne selv. Til at indfange dette element har Wacquant udformet begrebet *territoriel stigmatisering*.

Territoriel stigmatisering

Territoriel stigmatisering er et begreb formet af hhv. Goffmans teori om stigmatisering og Bourdieus teori om ikke bare symbolsk *vold*, men også symbolsk *magt* (se særligt Wacquant 2013a: 173-188, 241-250 og den selvstændige artikel om "territoriel stigmatisering" (2013b)).

I stil med Goffmans (1963) "race-, nations- og religionsmærker" virker de forsømte områder som et stigma, der indebærer dilemmaer med at håndtere information, identitet og sociale relationer og som "kan overføres gennem slægtslinjer og ligeligt smitter

alle familiemedlemmerne". Kort sagt tilføjes variabelen 'sted' til Goffmans klassiske analyser af stigma, men til forskel fra disse andre stempler af vanære kan det territoriale stigma ganske let skjules eller dæmpes – ja selv annulleres – gennem geografisk mobilitet. "Hvorvidt disse områder faktisk er forfaldne og farlige, og hvorvidt deres befolkning overvejende består af fattige, minoriteter og udlændinge, eller ej, betyder ikke meget i sidste ende: Når offentligheden i almindelighed deler og udbreder den fordomsfulde opfattelse, at det er sådan, det er, så er det i sig selv tilstrækkeligt til at medføre nogle socialt set skadelige konsekvenser" (Wacquant 2013a: 243).

Wacquant nævner her to niveauer: For det første, i forhold til *hverdagslivets* sociale relationer skaber det at leve i et (sub)proletarisk boligprojekt en "afdæmpet følelse af skyld og skam". Beboerne skjuler almindeligvis deres adresse, undgår hjemmebesøg af familie og venner, føler sig tvunget til at undskylde at de bor der, og distancerer sig selv fra stedet og de andre beboere ved at påtvinge stigmaet på en ansigtsløs, dæmoniseret anden – underboen, immigrantfamilien der bor i en tilstødende bygning, de unge på gaden overfor, som 'tager stoffer' eller er involveret i gadesvindleri, eller beboerne ovre i den anden blok som man mistænker for illegalt at være på understøttelse. Dvs. det stigmatiserede kvarter fornedrer og degraderer dem der bor der symbolsk og de degraderer det symbolsk tilbage gennem diskurser og reelt ved at flytte så snart muligheden byder sig (jf. også Bourdieu et al. 1999:129). For det andet, i forhold til *de politiske foranstaltninger*, så er det nemt for myndighederne – så snart et sted offentligt er stemplet som en "zone uden lov og ret", som et sted udenfor de fælles normer – at retfærdiggøre særlige tiltag, som afviger fra både tradition og lov, for "til særlige problemer kræves ekstraordinære løsninger". Dette kan få den effekt, at beboerne destabiliseres og yderligere marginaliseres, gøres usynlige eller drives ud af et eftertragtet sted. Samlet set så peger Wacquant på, at når disse territorier er, eller truer med at blive, permanente fikspunkter i det urbane landskab, dvs. når stigmaet 'sætter sig', så formerer og sammenklumper diskurser om forfald og lovløshed sig om dem, 'nedefra' i dagliglivets almindelige interaktioner så vel som 'ovenfra' i de journalistiske, politiske og bureaukratiske (ja selv videnskabelige) felter. Med Goffman viser

han således stigmaet og dets konsekvenser for ødelæggelse af den sociale identitet, hvad angår både stedet og beboerne; med Bourdieu tager han dette et skridt videre og analyserer dette, at beboerne så at sige betragter sig selv og deres sted (eller *rum*) med de domineredes øjne, som en symbolsk *vold*, dvs. ”en stille, umærkelig vold, usynlig selv for dens ofre, og som hovedsageligt udøves ad de rent symbolske veje for kommunikationen og erkendelsen, eller mere præcist, for miskendelsen, anerkendelsen, eller i sidste instans for følelserne” (Bourdieu 1999: 8), ”en form for vold, der udfolder sig på baggrund af et samspil og en indforståethed hos det individ eller den gruppe, der bliver udsat for den” (Bourdieu & Wacquant 1996: 151).

En af de noget oversete implikationer, som Wacquant her gør opmærksom på er, at den territoriale stigmatisering – i et post-Keynesiansk, post-Fordistisk samfund præget af dereguleret økonomi i toppen og prekariseret lønarbejde i bunden – også bevirker et tab af symbolsk magt. Heterogeniteten i de forsømte områder gør således, at områderne har svært ved at forene de tilstedeværende kategorier og skabe følelsen af fælles betingelser og formål, dvs. betingelserne for den *symbolske magt, der kan skabe og mobilisere området* som et kollektivt forenet sted. Den avancerede marginaliserings konsekvenser i bunden af hierarkiet af bymæssige steder, adskiller sig altså fra tidligere former for urban fattigdom ved at dens kontekst er *klassedekomposition*, ikke *klassekonsolidering*. Beboerne i de stigmatiserede territorier – fanget i et lavtlønnet arbejde med usikre ansættelsesvilkår eller i social- eller straffesystemets institutioner – er berøvede et *sprog*, et repertoire af fælles billeder og tegn gennem hvilket de kollektivt kan undfange deres skæbne og projekttere mulige alternative fremtider, og de står således uden de traditionelle instrumenter (symboler, talsmænd, organisationer, jf. Bourdieu 1991), der kan konstituere, mobilisere og repræsentere gruppen som gruppe (eller klasse). *Prekariatet* forbliver altså ”en dødfødt gruppe, hvis spredte oprindelse og indbyggede spaltningstendenser kontinuerligt obstruerer dens adgang til en organiseret form for kollektiv eksistens og kollektive handlemuligheder” (Wacquant 2013a: 250; 2014a).

Hermed har vi altså præsenteret, hvordan staten er placeret centralt i forklaringen af den avancerede mar-

ginaliserings territorielt stigmatiserede (hyper)ghetto. Den sidste analytiske begrebsætning, vi vil præsentere, er Wacquants kobling af stat, klasse, etnicitet, sted og straf, som kondenseres i begrebet om *den dødelige symbiose*.

Den dødelige symbiose

Som begreberne om hyperghetto og anti-ghetto peger på, så er der en central bestræbelse i Wacquants arbejde på at præcisere den *sociologiske* forståelse af *ghettoen*. I *En etnorracialt lukket institution med et Janusansigt: en sociologisk specifikation af ghettoen* går han således tilbage i tid og på tværs af kontinenter for at udskille ghettoens konstituerende elementer (Wacquant 2012b). Her fremhæver han fire konstituerende elementer: stigma, tvang, fysisk indkapsling og organisatorisk parallelitet og isolation. Ifølge Wacquant har ghettoen modsatrettede funktioner for de to kollektiver, som den sammenbinder i en relation af asymmetrisk afhængighed: for den dominerende kategori er dens rationale at indespærre og kontrollere den dominerede kategori, dvs. den socialt og symbolsk ’plettede’ og derfor urørlige kategori, der dog tjener væsentlige økonomiske funktioner. Men denne *påtvungne isolation* fører til forstærkelse af social udveksling og kulturel sammenhæng indenfor ghettoens grænser, hvorfor den for den dominerede kategori er en integrativ og beskyttende anordning: den befrier de stigmatiserede fra ubehaget ved at være placeret i en konstant underlegen kontaktration og den afføder fællesskab og fællesskabsfølelse indenfor den afgrænsede livssfære, som den skaber.

Denne præcisering af ghettoen gør det muligt, at få øje på betydningen af en *femte* analytisk begrebsdannelse i Wacquants værk, nemlig relationen mellem (hyper)ghettoen og fængslet i USA, som han diagnosticerer som en *dødelig symbiose* (særligt Wacquant 2001a). Dette udtryk bruger Wacquant for at indfange, at de forandringer, der har påvirket og omdannet *the black belt*⁸ også har medført en gensidig tilpasning således, at ghettoen er blevet mere som fængslet, mens fængslet

8 ’The black belt’, det sorte bælte, er Wacquants begrebsliggørelse af den sorte amerikanske ghetto, der i *Byens Udstødte* gennemgribende sammenlignes med ’the red belt’, det røde bælte, der omvendt er Wacquants udtryk for de tidligere arbejderklassekvarterer i den Parisiske periferi (Wacquant 2013a). Se også Wacquant 2008d for en kompakt fremstilling heraf.

er blevet mere som ghettoen – visse steder kalder han i tråd hermed fængslet for en 'surrogatghetto' (Wacquant 2000).

Det fører for vidt at gå i dybden med det her, men vi vil kort fremdrage følgende pointer:

1. Fængslet og ghettoen er funktionelt ækvivalente, strukturelt homologe og kulturelt fusionerede.

Ifølge Wacquant er fængslet og ghettoen nært forbundne og sammenflettede i og med de begge er institutioner til påtvungen indespærring. De omslutter en stigmatiseret befolkningsgruppe for at neutralisere den materielle og/eller symbolske trussel, som den udgør for det bredere samfund, fra hvilket den er udstødt. Ghettoen virker på den ene side som et etnoracialt fængsel: den burer en vanæret kategori inde og indskrænker dens medlemmers livschancer, mens fængslet på den anden side virker som en retslig ghetto: det er et afgrænset rum, som tjener til ved magt at indespærre en lovmæssigt nedgjort population, som herindenfor udvikler egne distinktive institutioner, kultur og identitet.

2. Den historiske udvikling – der afvikler ghettoen og producerer hyperghettoen, og som placerer fængslet (og straffesystemet i al dens udstrækning generelt) centralt i form af (særligt den amerikanske) hyperindespærring – betyder ydermere, at fængslet bliver mere som ghettoen og ghettoen bliver mere som fængslet.

For at forstå relationen mellem hyperghetto og fængsel må man ifølge Wacquant gå tilbage i historien og studere den række af 'pekuliære institutioner', der i USA successivt har håndteret definitionen, indespærringen og kontrollen af afroamerikanere. Den første af disse race-skabende institutioner var slaveriet og den ufrie arbejdskraft knyttet til plantagerne (1619-1865), den næste det såkaldte Jim Crow-regime (1865-1965), der i sydstatene håndterede de nyligt frigjorte slavers status af formelt frie arbejdere ved gennem lovgivning og tradition at fastholde de tidligere 'farvede' skel og segregeringspraksisser. Den tredje institution var ghettoen (1914-1968), som i nordstaterne 'tog imod' de afroamerikanere, der flygtede fra sydstaternes vigende bomuldsøkonomi og racediskrimination (og vold) mod de nordlige byers voksende fabrikker. Ghettoen blev således det spatiale instrument, som de hvide benyttede

til at 'indelukke' de sorte – der blev betragtet gennem en lang række stigmatiserende kategorier – på en måde, der gjorde det muligt på en og samme tid at udnytte deres arbejdskraft og udelukke dem fra andre samfundsmæssige sammenhænge og institutioner.

Men som tidligere nævnt forandrer ghettoen sig også – af tre grunde: 1) de økonomiske forandringer, der flytter arbejdet fra fremstilling til service, fra storbyen til forstaden og fra 'rustbæltet' (industribyerne) til 'solbæltet' (it-byerne i vest) og lande med lav arbejdsløn, 2) de hvides udflytning fra byen, og 3) de sortes protester og i kølvandet på disse også den sorte middelklasses udflytning. Hyperghettoen blev resultatet og udgør sammen med fængslet den fjerde pekuliære institution.

Wacquant argumenterer for, at netop som ghettoen brød sammen genrejste fængslet sig: "As the ghetto lost its economic function of labor extraction and proved unable to ensure ethnoracial closure, the prison was called on to help contain a dishonored population widely viewed as deviant, destitute, and dangerous" (Wacquant 2010b: 81). Fra 1970'erne – netop som de førende kriminologer (Foucault, Garland, m.fl.) forudså fængslets endeligt – finder der en hidtil uset og eksplosiv ekspansion af fængselssystemet sted, der gør fængselsindustrien til den tredjestørste arbejdsgiver i USA i dag. I 1975 var der i USA 380.000 fængslede, i 2000 var det tal steget til 2 millioner og i 2010 til 2,4 millioner. Denne stigning handler ikke så meget om forlængede straffe som om den øgede brug af fængsling som straf, om en horisontal spredning af straffesystemets 'fangarme' i form af en stigning af prøveløsladte og betingede domme, og om en stigning i midler og personale. Trods den decentrale styring af det amerikanske straffesystem, er denne bevægelse landsdækkende (Wacquant 2010b: 75-77).

Men ifølge Wacquant er fængslets 'opblomstring' ikke et svar på en tilsvarende stigning i kriminaliteten. Som tidligere nævnt er staten afgørende i hans forklaringsmodel og det stigende antal fængselsindsatte⁹

9 Wacquant argumenterer for, at den straffende vending er global, men at den slår igennem med forskellig styrke i forskellige lande. Som illustration var der i Danmark i 1999 65 indsatte per 100.000 indbyggere, hvilket steg til 73 i 2013. Frankrig havde en lignende stigning (om end med et 'større' udgangspunkt): 90 indsatte per 100.000 borgere i 1999 mod 98 i 2013. USA steg fra 680 til 716

betragtes derfor ikke som en naturlig udvikling (et 'behørigt svar' på kriminalitetsstigningen), men som resultatet af en omgørelse af staten, der kriminaliserer fattigdom og fremsætter usikkert lønarbejde som en ny norm for medborgerskab på bunden af klassestrukturen (Wacquant 2009a; 2010b). Hans studier viser således, at hvis man statistisk holder kriminaliteten konstant, så stiger fængslingsraterne i en markant eksplosiv kurve fra midten af 1970'erne. Det er altså ikke kriminaliteten som sådan, der har ændret sig, men synet herpå: "In short it is less crime that has changed in recent years than the gaze that politicians and journalists, as spokespersons for dominant interests, train on street delinquency and on the populations that are supposed to feed it..." (Wacquant 2009a:274).¹⁰ Desuden er det ikke en stigning, der rammer 'bredt', som begrebet om masseindespærring (fx Garland 2001) indikerer: fængslet selekterer efter klasse, race og sted og er præcist rettet mod en (mandlig, urban) befolkningsgruppe, fra de lavest placerede klasser og afroamerikanere, mens andre befolkningskategorier går stort set uberørt forbi (til trods for at de 'hvides' andel af kriminaliteten stiger). Fængslet er med andre ord en institution, der er fint indstillet på "lower-class African American men trapped in the crumbling ghetto" (Wacquant 2010b: 78), det er en måde at håndtere den fattigdom og sociale usikkerhed, der opstår i de nederste regioner af klassestrukturen, som følge af dereguleringen af økonomien og tilbage-trækningen af velfærdsstaten.

Ligesom ghettoen forandres og bliver til en hyperghetto, der ikke tjener nogen positiv, økonomisk funktion i forhold til at rekruttere og disciplinere arbejdskraften, omdannes i samme periode også fængslet. Wacquant (2001a) argumenterer således for, at fængslet med straffestatens opkomst går fra at være et *Big House* til et *Warehouse*, at fængslets rollebesætning omdannes i lyset af etnicitet som ny stratifikationslinje, der om ikke opløser så overskrider den tidligere modstilling mellem indsat og ansat og gør 'din' afsoning til 'bandens' afsoning, og at fængslets tidligere rehabili-

teringsideologi erstattes af en opbevaringsideologi, der holder neutralisering som højeste mål. Som hyperghettoen tjener fængslet i straffestaten således blot til at opbevare mændene fra de prekariære og deproletariserede fraktioner af den sorte arbejderklasse (mens deres kvindelige modparter placeres i *workfare*programmer).

3. Hyperghettoen og straffestatens hyperindespærring producerer nye identitetskategorier.

Denne mere materielt orienterede analyse af den fjerde pekuliære institutions forbindelse med den neoliberale straffestats opkomst og udvikling går hånd i hånd med en mere symbolsk orienteret analyse af de opfattelses- og vurderingskategorier, der hermed produceres om og påføres forskellige befolkningsgrupper. Her er Wacquant særligt optaget af, hvordan staten ikke blot er en motor for fabrikationen af social stratifikation og urban forandring, men også for kulturel demarkation.

I 1997-artiklen om "spørgsmålet vedrørende race-mæssig dominans" (oversat til dansk i *Social Kritik* i 2013) gjorde Wacquant opmærksom på, at "historien om racemæssig dominans er indskrevet i vores disciplinens videnskabeligt ubevidste" (2013c:42). I denne artikel ligger ansatserne til en analytik, der ligesom med ghetto-begrebet angriber de *folkelige* udgavers indmarch i de *analytiske* for at specificere et egentligt socialvidenskabeligt forskningsprogram, der går på tværs af både tid og sted. Dette er aldrig kommet til fuld udfoldelse i Wacquants værk, men har et markant udtryk i studiet af både stat og fængsel. Således giver Wacquant betydelig opmærksomhed til politiske og journalistiske konstruktioner af kategorier, som fx begrebet om "underklassen" bidrager til en dæmonisering af hyperghettoens (sorte) prekariat som både "passiv og farlig" – med de to symbolske hovedfigurer, "bandemedlemmet" og "teenagemoderen" – hvilket bidrager til at legitimere workfare- og prisonfare-politikker (Wacquant 2004c: 109-110) (og til at bekræfte statsledernes autoritet og fjerne fokus fra årsagerne til den sociale usikkerhed (Wacquant 2008c; 2012c)). På lignende måde bidrager fængslet og retssystemet mere generelt til en polarisering af Amerika som forestillet fællesskab: den glorificerede, arbejdende familie i den ene pol, der implicit forbindes med "hvid, værdig og forstad"; den foragtelige, "underklasse" af kriminelle, dagdrivere og velfærdsigler, der forbindes

i samme periode. (I parentes bemærket bevægede Grønland sig fra 140 fængslede per 100.000 indbyggere i 1999 til 301 i 2013). (Walmsley 2000; 2013).

10 Hvordan produktion og cirkulation af denne straffepolitik finder sted analyserer Wacquant i *Fattigdommens fængsler* og i *Punishing the Poor* (særligt del 1).

med ”sort, uværdig og urban” (Wacquant 2001a: 120).¹¹

Allerede i starten af 1990'erne argumenterede Wacquant (fx 1999a+b [1993]) for, at staten trak sig tilbage, abdicerede, og dermed bidrog til en egentlig afcivilisering – dvs. en omvendning eller tilbagegørelse af arbejdsdelingen og forlængelsen af interdependens-kæderne, en privatisering af kroppen og en nedgang i omfanget og styrken af den interpersonelle vold, en rationalisering af adfærden og automatisering af selv- og affektkontrol og en transformation af vidensformerne, hvilket samlet er knyttet til udviklingen af de moderne stater og deres monopol på udøvelse af fysisk vold – af områderne nederst i det stedlige og klasse-mæssige hierarki, hvis dagligliv blev depacificeret, dets sociale relationer dedifferentierede og dets økonomi informeliseret samtidig med at den urbane økonomi transformeredes og de statslige hjælpeinstitutioner kollapsede eller trak sig ud (Wacquant 2004c). Wacquant er ikke helt tydelig på, hvorfor symbiosen mellem fængsel og hyperghetto er dødelig, men i egentlig fysisk forstand kan forklaringen måske findes i hans redegørelse for, at sandsynligheden for en voldelig død i en ung alder for sorte mænd i hyperghettoerne er den samme som for amerikanske soldater da Vietnamkrigens væbnede sammenstød var størst (Wacquant 2004c; 1999a). Men symbiosen kan også være dødelig fordi fængslet og hyperghettoen kan sammenlignes med en form for social død effektueret via udelukkelsen af dømt og fængslede fra at akkumulere kulturel kapital i form af uddannelse, fra sociale hjælpeforanstaltninger (som almene boliger, sundhedsordninger, madkuponer, mv.) og ikke mindst fra politisk deltagelse gennem tab af stemmeret (Wacquant 2001a; 2005a): ”Just as bondage effected the ‘social death’ of imported African captives and their descendants on American soil ..., *mass incarceration also induces the civic death* of those it ensnares by extruding them from the social compact” (Wacquant 2001a: 119).

Om arven fra Bourdieu

Vi har flere gange bemærket, at Wacquants tænkning først og fremmest ligger i forlængelse af læremesteren på det europæiske kontinent – Pierre Bourdieu – men

hvad er det mere præcist Wacquant tager med sig (og videreudvikler med inspiration) fra Bourdieu?¹²

For det første findes i Wacquants arbejder en grundlæggende praktisering af ontologiske og epistemologiske principper, som er kendetegnende for Bourdieusk sociologi. I forskellige Bourdieu-introducerende tekster fremhæver Wacquant selv, at Bourdieus tænkning om menneskelig praksis er kendetegnet ved at være anti-dualistisk, syntetiserende, relationel, antagonistisk, refleksiv og kritisk (f.eks. Hansen & Wacquant 2012), og at han står på skuldrene af den videnskabshistoriske filosofi, Broady (1991) kalder historisk epistemologi, og som fremhæver skellet mellem hverdagslige og videnskabelige begreber og *konstruktionen* af det videnskabelige objekt som vigtigste principper for videnskabelig erkendelse (se f.eks. Wacquant 2013d; 1998d og Wacquant & Bourdieu 1996; se evt også Bourdieu 2004:1, 31).

Denne mere implicitte tilstedeværelse af bourdieusk sociologi gør, at tænkemåden så at sige konstant er på arbejde, også selv om eksplicite referencer ofte er spartanske og indforståede og rituelt-retoriske erklæringer sjældne.¹³ Dette er på forskellig vis tydeligt i Wacquants værk. Det anti-dualistiske og syntetiserende element er f.eks. markeret i Wacquants diskussion af den nødvendige sammentænkning af Marx og Durkheim, af materialitet og symbolik, i forhold til den sociologiske forståelse af kriminalitet og straf og af den neoliberale stat (Wacquant 2009a; 2010c). De relationelle og antagonistiske elementer træder f.eks. frem i måden Wacquant viderefører dels Bourdieus tese om korrespondens mellem fysisk rum og socialt rum, dels Bourdieus opmærksomhed på de symbolske forholds betydning i analyser af klasse og kamp, som Wacquant

12 Foruden Bourdieu – og den franske sociologi, der fødes med Durkheim og går over Mauss – trækker Wacquant oftest på klassikere som Marx, Weber og Goffman i de konkrete analytiske konstruktioner, mens han mere empirisk og i forhold til den bysociologiske interesse for urban marginalisering trækker på en markant arv fra Chicago-sociologen William Julius Wilson, der var hans læremester i den tidlige periode (se Wacquant 2009b og 2009c).

13 Som Wacquant også selv gør opmærksom på i *Habitus som genstand og redskab*, så blev *Body and Soul* læst som ateoretisk til trods for, at den præsenterer en radikal testning af Bourdieus dispositionelle handlingsteori kondenseret i habitusbegrebet. Om teoriens rolle i Bourdieus sociologi, se Bourdieu & Wacquant 1996: 142-151.

11 Se også Wacquant (1999c; 2005b) for en parallel til immigranterne i Europas fængsler.

sammenvæver i studiet af de konfliktuelle relationer mellem klasse, race og sted i *Byens udstødte* (2013), ikke mindst i forhold til den symbolske vold, som de forsømte områders beboere udsættes for og den symbolske magt, som den territorielle stigmatisering udvirker i en socioøkonomisk situation, hvor lønarbejdet fragmenteres.¹⁴ De refleksive og kritiske elementer er måske mest synlige i Wacquants *hensynsløse kritik af alt bestående* – en reference til Marx, som Wacquant bruger i en artikel, i hvilken han taler for nødvendigheden af kritik af ikke blot dominans- og undertrykelsesrelationer (som hos Marx), men også af opfattelses- og forståelseskategorier (med henvisning til Kant) (se Wacquant 2004b). Denne konstante *epistemiske refleksivitet* gælder meget direkte og eksplicit termen *ghetto*, men også begreber om f.eks. 'underklasse', 'racisme' og den nye 'lov-og-orden'-fornufts skolastiske myter (se hhv. Wacquant 2004c; 2008b; 2009a, kap. 8; 2013c;), samt akademiske konceptualiseringer, der ubevidst sniger sig ind i (især amerikansk) urban sociologi (se særligt Wacquant 2002).¹⁵

Foruden denne praktisering af bourdieusk teori – eller måske rettere: af det sociologiske håndværk, som Bourdieu, Chamboredon & Passeron (1991) døbte det – vil vi i det følgende argumentere for, at Wacquant eksplicit og originalt viderefører og nytænker Bourdieus refleksive sociologi på tre måder.

14 Bemærk i øvrigt, at Wacquant (2009c) placerer sine studier af Chicagos *black belt* og Paris' *red belt* i forlængelse af Bourdieus studier af det franske kolonistyrers brutale sociale, kulturelle og geografiske fordrivelse af den algeriske befolkning (se tillige Bourdieu 2013). For så vidt at de lejre, som det franske kolonistyre skabte til den algeriske befolkning, er etnoraialt lukkede institutioner, så kan man her se en klar indholdsmæssig parallel mellem Bourdieus etnografiske studier i Algeriet og Wacquants i Chicago.

15 Kritik, der rettes både mod mediernes hurtige meningsmagere, politikere og andre forskere – ofte i en stil, der falder amerikansk akademia for brystet – er et distinkt, eksplicit og gennemgående element i Wacquants værk, som vil være for omfattende, at redegøre udtømmende for her. Kritikken rettes ofte mod 'doxosoffer' fra de forskellige grupperinger, der ofte alene medvirker til at forstærke den gældende diskurs og mod videnskabelige positioner, der ikke bryder med common sense-forståelser og 'folk concepts', der konsekvent modstilles 'analytical concepts', som det også ses i Bourdieus arbejder (se Wacquant 2002). Dette er også én af hovedårsagerne til de begrebsmæssige nytænkninger og konstruktioner, som fx begreber som *anti-* og *hyperghetto*, *prisonfare*.

For det første er studiet af den sociale produktion af bokserne en radikal praktisering af Bourdieus habitusbegreb,¹⁶ som vi allerede har været inde på. Men med habitus placeret som hjørnesten foretager Wacquant en egentlig metodisk-teoretisk videreudvikling i form af det, han selv kalder en *enaktiv etnografi* og en *kødelig sociologi*. Principperne i dette standpunkt er måske nok indeholdt i habitusbegrebet, som Bourdieu (over tid) formulerede det, men de er præciserede og ekspliciterede på en måde og i et omfang, som ikke er til stede hos Bourdieu.

For det andet benytter og udvikler Wacquant Bourdieus model af det bureaukratiske felt til at indfange betydningen af statens omorganisering i forbindelse med håndteringen af de befolkningsgrupper, der er placeret nederst i det sociale (og symbolske og geografiske) rum. Den forklaringsmodel af de makrosociologiske dynamikker, der producerer den avancerede marginalisering og dens effekter, og som er placeret noget implicit i *Byens udstødte*, håndteres i studierne af sammensmeltningen mellem straffe- og socialpolitik i den neoliberale tidsalder mere eksplicit med brug af Bourdieus feltbegreb. Wacquant peger selv på dette begreb som nøglen til at bryde med doxa indenfor (fx) straffeforskningen (der, i Wacquants udlægning, har været præget af et fokus på 'forbrydelse og straf' som én homogen enhed) og præciserer begrebet om bureaukratisk felt således:

Staten er derimod et rum af kræfter og kampe om grænserne for de offentlige myndigheder, deres særlige rettigheder og prioriteringer, og specielt om hvilke 'sociale problemer', der har krav på statens opmærksomhed, og hvordan de skal håndteres (Wacquant 2012a: xx, da. xx).

Wacquant anvender netop begrebet om det bureaukratiske felt til at indkredse 'antagonistiske samarbejdsrelationer' (eller hvad Bourdieu kalder 'modstridende interesser') i staten for empirisk at vise de pågående kampe om statens funktionsmåde – det være sig mellem forskellige forvaltningsniveauer eller internt i for-

16 Bokseanalyserne trækker desuden massivt på Durkheims religionssociologi, hvilket markerer Wacquants slægtskab med den franske linje i sociologien – fra Durkheim og Mauss over Bourdieu – snarere end med *Chicagoskolen*.

skellige statslige institutioner, fx ministerier (se hertil Bourdieu 2010 og temanummeret af *Praktiske Grunde* (nr. 1-2, 2010) om Bourdieu og staten). Det er også i denne forbindelse, at Wacquant demonstrerer styrken i Bourdieus innovative præcisering af spændingen mellem repræsentanter for statens højre og statens venstre hånd (som dynamisk alternativ til at se 'staten' som én enhed). Men han videreudvikler yderligere Bourdieus model "ved at indsætte politi, retsvæsen og fængsler som integrerede dele af statens højre hånd ved siden af finans- og økonomiministerier" (Wacquant 2014c).¹⁷

For det tredje viderefører Wacquant politiske, videnssociologiske aspekter af Bourdieus sociologi¹⁸ i det han betegner en *civic sociology*.

Som Bourdieu taler Wacquant også for det nødvendige i at forsvare 'venstrehændernes autonomi' (de udførende velfærdsprofessioner, men også repræsentanter herfor i styrelser og ministerier):

These occupations must demand the budgetary and human resources needed to fulfill their mission and nothing but their mission, which is to say they must refuse to become an extension of the police and an annex of judicial administration under cover of better coordination between public services and bureaucratic efficiency (Wacquant 2009a: 285).

Det videnskabelige arbejde må løsrive sig fra, bryde med, de folkelige og politiske kategorier for at producere egentlig videnskabelig sandhed i overensstemmelse med fagets principper. Men videnskaben – og ikke mindst socialvidenskaben – har en forpligtelse til at

deltage i den offentlige debat. Wacquant præciserer det således:

I hold that good social science is necessarily critical inasmuch as it points to the historical arbitrariness of existing social arrangements (things could be otherwise), and thus to forgone opportunities and lateral alternatives; that the most effective critique has a Kantian and a Marxian moment (it dissects categories no less than institutions); that it is a civic obligation of social scientists to reinvest into public debate the results of their research, not only to provide answers to urgent questions, but also, more urgently still, to reframe those very questions... (Wacquant 2011a: 445).

På denne måde ligger Wacquants videnskabelige modus operandi i slipstrømmen på Bourdieus ideal om arbejdet for den 'kollektive intellektuelle' og det udvikles altså til det Wacquant benævner 'civic sociology': "... an effort to deploy the tools of social science to engage in, and bear upon, a current public debate of front-line societal significance" (Wacquant 2009d: 161), og som *ikke* er det samme som den meget hypede 'public sociology'. Hele arbejdet med *Fattigdommens fængsler* betegnes af Wacquant som en 'øvelse i praktiseringen af civic sociology' (for kritik af 'public sociology' se Wacquant (2011: 440-441), samt det nye efterskrift til *Prisons of Poverty*).

At arbejde med og mod Wacquant i dansk kontekst: øjenåbner og diskussionspartner

Internationalt set har Wacquants arbejder givet anledning til store debatter, symposier og temanumre af to-neangivende tidsskrifter indenfor en række forskellige fagområder. For at nævne blot et udpluk: *Body and Soul* har været anledning til et temanummer af *Qualitative Sociology* (vol. 20, no. 3, sommer 2005); *Urban Outcast* til tre symposier i tre forskellige tidsskrifter, *City* (December 2007 og April 2008), *Urban Geography* (Februar 2010), og *International Journal of Urban and Regional Research* (September 2009); *Punishing the Poor* og herunder særligt arbejdet med udviklingen af en sociologisk teori om neoliberalismen, der tager udgangspunkt i sidste kapitel i bogen, har affødt tema-

17 Som Wacquant gør opmærksom på i særligt *Marginalisering, etnicitet og straf* er anvendelsen af politisk og bureaukratisk felt også en måde at få bragt de symbolske kampe om kollektiv eksistens i fokus, hvilket yderligere indikeres af Wacquants referencer til *Language and Symbolic Power* (Bourdieu 1991). Den analytik, som Wacquant lancerer for både *prekariatet* og for de forskellige former for *racemæssig dominans* trækker netop på Bourdieus gentænkning af spørgsmålet om klassers og grupper – eller alle samfundsmæssige kollektivers – eksistens, som et egentligt politisk arbejde i en symbolsk kamp om de dominerende principper for anskuelse og opdeling af samfundet.

18 For en synliggørelse af både konstanter og forandringer i Bourdieus politiske engagement, se Bourdieu (2008).

numre af *Theoretical Criminology* (February 2010), *British Journal of Criminology* (vol. 50, May 2010), og *Criminology & Criminal Justice* (vol. 10, no. 4, November 2010). Det rækker langt ud over denne introduktions rammer at give bare et tilnærmelsesvist overblik over de omfattende og vidtforgrene debatter, der kontinuerligt følger i kølvandet på Wacquants udgivelser. Den store aktivitet og kritiske interesse vidner om, at Wacquants arbejde både inspirerer til nytænkning (og medtænkning), provokerer, sætter spørgsmålstejn ved doxaer og mere generelt ofte fungerer som vektor for centrale debatter i en lang række fagtraditioner. I det følgende vil vi først kort komme omkring og kommentere nogle af de læsninger og kritikker, der særligt er rejst i en dansk (sociologisk) kontekst og dernæst kort omtale nogle af de studier, der i de senere år har fundet inspiration hos Wacquant.

Et hovedpunkt i de mere kritiske diskussioner handler om forskellene mellem USA/Frankrig og skandinaviske velfærdsstater. Anja Jørgensen (2010) diskuterer fx Wacquant imod Ove Sernhede's studier af svenske forstæder og særligt hans markering af beboernes stærke tilhørsfølelse til stedet. Til forskel fra Wacquants analyse af den territorielle stigmatisering ønsker beboerne her ikke, at flytte så snart de har muligheden for det. Hun skriver bl.a., at

When we see these two areas through the lenses of Wacquant and Sernhede, we find that they are actually both right, in the sense that we found both an example of an area where the residents have a strong sense of belonging and an area where the residents have no sense of belonging. How to explain this? I think that the only meaningful theoretical way of capturing this difference is to distinguish between a ghetto and a zone in transition – just as Burgess did – when we want to understand so-called socially deprived areas. In the ghetto, social relations are intimate and the sense of belonging strong, whereas in the zone in transition social relations are loose and the sense of belonging absent (Jørgensen 2010: 18).

Hun kritiserer således Wacquant for at mangle mere sensitive perspektiver på social og geografisk mobilitet

og lancerer efterfølgende en forklaringsmodel hentet fra humanøkologien eller Chicagoskolens første generation. Jørgensen baserer sin kritik på en enkelt af Wacquants tidlige (1996) artikler, hvilket kan forekomme noget spinkelt – ikke mindst i betragtning af, at Jørgensen givetvis ville kunne finde svar på sin kritik i nogle af de senere arbejder, ikke mindst diskussionen af "Wirth's error" (se fx artiklen om "en etnoracial institution med et Janusansigt", der er oversat i dette nummer af *Praktiske Grunde*). Men Jørgensen peger ganske vigtigt på, at der er væsentlige forskelle mellem USA, Frankrig og Skandinavien og at Wacquants indholdsmæssige 'fund' derfor ikke kan importeres direkte.

Ann-Dorthe Christensen og Sune Qvotrup Jensen følger i samme spor når de (kritisk) lader sig inspirere af særligt Wacquants begreb om territorielt stigma i deres studie af Aalborg Øst (Christensen & Jensen 2012a; 2012b; se også Delica 2013: 87-90). Christensen & Jensen er grundlæggende skeptiske overfor Wacquants tese om, at beboere i udsatte boligområder internaliserer omverdenens nedværdigende blik på dem og 'deres område', hvilket skulle afstedkomme, at de også kommer til at ringeagte deres nabolag og ikke er i stand til at knytte sig positivt til det. Igennem det empirisk veludbyggede studie af Aalborg Øst påpeger forfatterne flere ting med relevans for applikationen af teorien om territorielt stigma i en dansk sammenhæng. De finder et ret tydeligt medieskabt territorielt stigma, men de mener ikke, man kan tale om, at beboerne direkte internaliserer et stedsbestemt stigma – til tider nærmest tvært om:

Det er tydeligt, at det territorielle stigma hos en række informanter resulterer i frustrationer, men der er meget få tegn på, at informanterne syntes, at de bor et dårligt sted. Snarere end at overtage omgivelsernes dømmende blik på bydelen, ser det ud til, at de fleste beboere udvikler en langt mere ambivalent oplevelse af bydelen; en oplevelse der også kan indebære, at man bliver tilbøjelig til at undvige det territorielle stigma ved at markere interne skillelinjer. (...) Nogle beboere ser endda ud til at udvikle en form for trodsighed, hvor glæden ved at bo i bydelen accentueres i opposition til det territorielle stigma (Christensen & Jensen 2012a:101).

De registrerer altså både beboernes aktive afstandtagen netop i forhold til dette stigma og åbner for muligheden af, at beboerne *også* producerer modmagtsstrategier og praksisser (se fx Christensen & Jensen 2012a:91ff og Jensen & Christensen 2012b:90ff).

Man kan diskutere om Aalborg Øst som område, der unægtelig er mindre 'udsat' eller marginaliseret end fx Mjølnerparken eller Gellerupparken, er et velvalgt sted til at 'teste' Wacquants teoridannelse omkring begrebet territorielt stigma, men det er rigtigt, at der i Wacquants arbejde ikke levnes meget plads til 'modsvær fra neden', 'empowerment' eller kollektive organiserings mulige kritiske respons på fx territorielt stigma. I *Urban Outcast* er Wacquant kortfattet inde på betydningen af borgernære aktiviteter – aktiviteter vi i Danmark ofte vil se organiseret under det boligsociale arbejde – men han er stærkt kritisk overfor den langsigtede effekt heraf og påpeger endvidere markante forskelle mellem USA og Europa i denne sammenhæng: "Selvfølgelig er disse forbedringer af husfacaderne og det udendørs rum – ligesom så mange andre af de aktiviteter, byen har sponsoreret som en del af en indsats for at give nyt liv til kvartererne (computerværksteder, mødelokaler for kvindegrupper, musikforeninger, fritidsaktiviteter, størreordninger til unge immigranter osv.) – ikke meget andet end plastre på gabende sociale sår, i og med at det ikke lykkes dem at gribe fat om rødderne til alle de ondt, som beboerne i *Les Quatre mille* lider under: Kronisk arbejdsløshed og underbeskæftigelse samt en tiltagende social usikkerhed, der forpurrer arbejderklassens evne til at reproducere sig selv. Men ud over at have fortjenesten af at holde den sociale marginaliseringsproces i skak blandt nogle af beboerne, så bærer disse tiltag vidne om en kollektiv vilje og form for politisk ansvarlighed, der står i diametral modsætning til den attitude af 'velvillig forsømmelighed' som de amerikanske myndigheder anvender" (Wacquant 2013:162-163). Måske er det alene et spørgsmål om skala og (hoved)fokus? Wacquants teoribygning er måske først og fremmest skarp på det (makro)strukturelle niveau og det er *der* han mener kampene om fordelingen af ressourcer står og følgelig er indsatserne på områdeniveauet mindre væsentlige, men læser man tilbage i forfatterskabet – til bokseartiklerne, artiklen om "the hustler" – så findes der også detaljerede analyser af de *strategier*, som beboerne anlægger i deres daglige kam-

pe. Men som også Bourdieu gjorde opmærksom på i *Weight of the World* (et al. 1999: 181), så skal i hvert fald ikke alle forklaringsprincipper for det, der kan observeres i kvarterne, findes, der hvor interaktionerne observeres. Et sådan standpunkt åbner, som vi ser det, for en mere principiel epistemologisk forskel mellem Christensen & Jensen og Wacquant, nemlig spørgsmålet om hvordan man håndterer (dvs. forstår og forklarer) interviewudsagn. Hvordan kan og skal man fx forstå udsagn fra beboere i Aalborg Øst om, at de "føler sig hjemme", at de "ikke kan forestille sig at flytte", at "det er et dejligt sted at bo" og at man "mærker det faktisk ikke" (Christensen & Jensen 2012c: 36-37)? Jensen & Christensen vil "tage det sagte substantielt alvorligt" og vil derfor ikke forklare udsagnene som udtryk for 'undertrykkelse'; en tolkning inspireret af Wacquant ville givet replicere, at den symbolske dominans' subtile virkemåde netop er, at få de dominerede til at acceptere situationen som acceptabel eller endog naturlig – fx tog nogle af de tidligere amerikanske slaver tilbage efter borgerkrigen for at leve videre med og takke deres tidligere *masters*. Som Christensen & Jensen (2012c: 40n10) gør opmærksom på, er problemet med denne tolkning modsat, at det bliver "umuligt for beboerne at sige noget, som vil få forskeren til at konkludere, at de reelt er tilfredse med det sted de bor". Omvendt (igen) er det næppe tilfredsstillende om socialvidenskabens stiller sig tilfreds med, at interviewpersoner selv (i sidste instans!) 'har den endelige sandhed om sin egen situation og sig selv'.

I Schultz Larsens afhandling (2009) og i efterfølgende arbejder (2011 & 2014a,b) udgør Wacquants arbejde, særligt dissekeringen af den omstridte ghetto-betegnelse, en hovedinspirationskilde til en kritisk diskussion af kategoriseringen af ghettoer og såkaldt udsatte boligområder i Danmark. Gennem et større både kvantitativt og kvalitativt datamateriale viser Schultz Larsen for det første, at der ikke findes ghettoer i den oprindelige betydning af ordet i Danmark (og slet ikke hyperghettoer efter amerikanske forhold) og for det andet vigtigheden af at skelne mellem årsager og afledte effekter for at kunne forklare de store interne forskelle i det Schultz Larsen benævner "forsømte områder" i Danmark. På denne baggrund giver det ikke meget mening at benytte begrebet fx 'udsatte boligområder', hvilket som oftest gøres i det bureaukratiske og politi-

ske felt såvel som i mediebaserede repræsentationer, da begrebet netop ser på effekterne og ikke de underliggende politiske, økonomiske og historiske dynamikker. Man kan sige, at Schultz Larsen, i Wacquants ånd, bidrager med en tiltrængt sociologisk specificering af den meget anvendte kategori 'udsatte boligområder' (2009 & 2011). I senere arbejder, og via historiserende analyse, stilles skarpt på den politiske produktion af disse forsømte områder og Schultz Larsen undersøger, med klar inspiration fra Wacquant og Bourdieu, hvordan gik det vil, at en række af de store almenyttige boligområder på den københavnske vestegn netop endte som velfærdstatens 'tabte paradis' og forsømte boligområder trods alle de gode intentioner? (Schultz Larsen 2014a).

Wacquants udvikling af en teori om et nyt fattigdomsregime – der formes under samlebetegnelsen 'avanceret marginalisering' – og særligt tydeliggørelsen af dette regimes spatiale komponent (der bl.a. kommer til syne som en territorial stigmatisering), har været én af hovedinspirationerne for Delicas studie af medborgercentre i udsatte boligområder i Danmark (Delica 2013). Konkret medvirker Wacquants arbejde til at aktivere en strukturelt funderet tidsdiagnose, der bidrager til at synliggøre markante, strukturelle dynamikker bag oplevelsen af den mere positionsspecifikke 'elendighed' ('la petite misère'). Præciseringen af disse dynamikker udgør konteksten for de biblioteksbaserede medborgercentre og det praktiske, daglige arbejde, der udføres i denne ramme.

I Delicas studier bidrager Wacquants værk også til at minde om, at de processer, der fremanalyseres som værende helt centrale for produktionen af urban marginalisering, er historisk skabte fænomener og netop derfor står til at ændre – Wacquant åbner, trods sin dystre diagnose, med andre ord for, at der kan gøres noget ved tingenes tilstand (Wacquant 2008a:259). Han er dog noget sparsom med at give bud på, hvad der mere substantielt kan gøres. Mulige interventioner og deres udformning har aldrig været centralt for Wacquants videnskabelige modus operandi, der mere, og tro mod inspirationen fra Bourdieu, centrerer om opgaven at afdække, undersøge og kritisere etablerede sandheder og dominansforhold – dette åbner i Delicas studier for inddragelse af andre teoretiske inspirationer (Delica 2011b).

Den model af det bureaukratiske felt, som Wacquant

viderefører fra Bourdieu, har været inspirationsgrundlag for Hansens (2011) studie af, hvordan det sociale arbejde med marginaliserede børn og unge har forandret sig fra efterkrigstiden og fremefter. Modellen gør det muligt at vise, hvordan den statslige *organisering* af dette arbejde forandrer sig: den sociale stat lagde vægt på central styring af og ansvar for det institutionelle udbud af pladser, forbedrede institutionernes økonomi, intensiverede uddannelsesmulighederne og understøttede og udbredte en behandlingsideologi, der betragtede børnene og de unge i deres biologiske, psykologiske og *sociale* sammenhæng. Til forskel herfra arbejder den neoliberale straffestat i retning af en markedsstyring af institutionerne, der decentraliserer styringen, gen-privatiserer institutionerne og gør socialarbejderne til *entreprenører*, og en straffelogisk behaviorisme, der medfører en eksplosiv stigning i antallet af unge anbragt i sikrede institutioner, en individualisering af støtteordningerne (i form af dårligt betalte mentorer, SSP-medarbejdere, støttepersoner, ungdomskontrakter, og lign.) og en symbolsk udskrivning af de kriminelle unge fra statens 'pædagogiske rækkevidde'.

Med afsæt i (bl.a.) Wacquants opmærksomhed på de symbolske kampe om principperne for anskuelse og opdeling arbejder en forskningsgruppe på afdeling for pædagogik på Københavns Universitet med spørgsmål om hvordan 'immigranten' som symbolsk figur blev produceret – identificeret, civiliseret, disciplineret – i statslige-professionelle pædagogiske sammenhænge og institutioner fra 1970'erne og fremefter (se fx Trine Ølands hjemmeside på mef.ku.dk).

Wacquant arbejder i sine analyser af både ghetto, fængsel, stat og 'race' konsekvent historiserende, men ofte med syntetiserende brug af sekundærkilder og/eller analyser. I stil med at hans udvikling af habitusbegrebet til en enaktiv etnografi¹⁹ åbner en dør for videre pædagogisk-sociologiske undersøgelser af hvordan *krop, arbejde og fællesskab* produceres, således kan den 'nutidige' sensitivitet med fordel også føres tilbage i tid og bruges i historiske etnografier. Dette lanceres fx af Hansen (under udarbejdelse) i forbindelse med et studie af hvordan et konkret københavnsk arbejderklassekvarter blev produceret og forandrede over en godt

19 Se interviewet *For en sociologi af kød og blod* i dette temanummer for en uddybning af, hvad Wacquant lægger i termen 'enaktiv etnografi'.

100-årig periode og gennem både eksplicite og implicite pædagogiske institutioner og arbejder skabte både krop og sted i sociale og symbolske kampe om både livsstil og position.

Afrunding

Man kan betegne Wacquant som 'generisk' (social)videnskabsmand – som en forsker, der via historisk og socio-spatialt funderet sociologisk viden, formår at koble sammensatte sammenhænge, og på denne baggrund bidrager med alternativer til både vanetænkning i etableret forskning og ikke mindst til mediernes 'snap shot-historier' (se Delica 2011a). Den mere praktiske betydning af dette får man fornemmelsen af ved læsning af den syntetiserende "Marginalitet, etnicitet og straf i den neoliberale by", der indleder rækken af oversatte tekster i dette temanummer af *Praktiske Grunde*. Heri skriver Wacquant – i vanlig uimponeret stil, at han og hans arbejder kan fungere som et "menneskeligt omstillingsbord" i bestræbelserne på at sætte en tiltrængt parentes om (for) snævre fagtraditioners læggen beslag på forskningstemaer. Han opfordrer simpelthen til, at kriminologer, velfærdsstats-, etnicitets- og byforskere begynder at tale sammen. Flere af Wacquants bøger viser netop styrkerne i denne konsekvente, historisk funderede generiske tværvideenskabelighed og udgør samlet set et eksemplarisk vidnesbyrd om, hvorfor man selvfølgelig skal se stort på monofaglig vanetænkning, bryde med både hverdagslige, politiske og akademiske traditioner og forhåndsantagelser – om at straf og kriminalitet hænger sammen, at ghettoer er det samme som fattige områder, at neoliberalisme er lig med 'small government' osv. – og sætte sin faglighed i spil med andre. Når dette udsigts- og udgangspunkt parres med et en videnskabelig etos, der fordrer en såkaldt 'civic sociology', har man et kompakt signalement af hvad der driver én af tidens mest markante stemmer indenfor socialvidenskaberne.

Om teksterne i dette temanummer

Til dette temanummer har vi valgt en række tekster, der omfavner forfatterskabet i bredden under hensyn til, hvad der ellers har været udgivet på dansk. Den første tekst, "Marginalisering, etnicitet og straf i den neoliberale by", er en overblikstekst, i hvilken Wacquant går på tværs af sit forfatterskab og opridser en analytisk

kartografi over sammenhængen i sit arbejde.

De tre næste tekster omhandler den sociale krop og særligt måden Wacquant arbejder med habitusbegrebet på, dvs. de går tilbage til det etnografiske udgangspunkt i boksensalen i Chicago, men er samtidigt og i højere grad teoretisk-rekonstruerende end de oprindelige etnografiske analyser af bøgerne.²⁰ De tre tekster er delvist overlappende, men skrider fremad som en treleddet argumentation: "Habitus som genstand og redskab" starter ud med dele af den biografiske 'rejse' ind i ghettoen og rekonstruerer hvordan habitus både blev genstanden og redskabet i analysen af den sociale produktion af bøgerne i Woodlawn.²¹ "Homines in Extremis" fører denne rekonstruktion videre i en mere opklarende form, der direkte angriber en række misforståelser af habitusbegrebets muligheder og begrænsninger. Til sidst taler "For en sociologi af kød og blod" meget eksplicit for en egentligt *enaktiv etnografi* og *kødelig sociologi*, der investerer og eksplicit placerer socialforskerens krop, som en del af undersøgelsesdesignet.

Herfra går vi til *ghettoen*. Teksten "En etnoracialt lukket institution med et Janusansigt" supplerer bogen *Byens udstødte* og det kortere interview, som blev udgivet på dansk i *Praktiske Grunde* i 2008, "Ghettoer og Anti-Ghettoer" (og i øvrigt også den tidlige artikel om "Marginalitet i storbyerne", der blev udgivet i *Social Kritik* i 1997, og den senere artikel om "Territorial stigmatisering", der blev publiceret i *Social Kritik* i 2013) med en teoretisk, historisk-sociologisk, kondenseret redegørelse for og analyse af ghettoen, der er rettet mod en sociologisk præcisering af dette politisk betændte begreb.

De sidste to tekster adresserer den neoliberale straf-festat og supplerer artiklen "Straf som neoliberal fattig-politik" fra *Praktiske Grunde* 2010 og "Den nyliberale stats opbygning" fra *Social Kritik* 2009, som henholdsvis er et kortere interview om og det teoretiske coda fra bogen *Punishing the Poor* (Wacquant 2009). De to tekster vinkler bogen på to nye måder: "Tre trin til en

20 Ønsker man et nærmere indblik i det empiriske materiale og arbejde og de hertil knyttede analyser anbefales bogen *Body and Soul* (2004a), eller i kortest mulige form: *The Prizefighters Three Bodies* (1998a).

21 Denne tekst kan suppleres med "The Body, the Ghetto, and the Penal State" (2009b) for udvidet information om de biografiske elementer, og med Wacquant (2004d) for en kort leksikalsk læsning af habitusbegrebet.

historisk antropologi om den reelt eksisterende neoliberalisme” bringer Bourdieus model af det bureaukratiske felt på banen for at håndtere problematikken om den neoliberale straffestat som *forskningsprogram* i fremadrettet forstand, mens (den noget overlappende) ”Foucault, Bourdieu og straffestaten i den neoliberale æra” ekspliciterer forskellen mellem denne tilgang og Foucaults (og Foucaultinspirerede) analyser, som kan være af interesse for læsere af *Praktiske Grunde*.

Dette udvalg betyder også, at vi ikke har medtaget analyserne af fængslet og de racemæssige dominansformer, der i sig selv kunne fortjene en gennemgang. Her vil vi henvise til bogen *Fattigdommens fængsler*, som findes i både dansk og svensk oversættelse (om end den engelske nu findes i en anbefalelsesværdig udvidet udgave) og til artiklen ”Spørgsmålet om ’race’: argumenter for en analytik vedrørende racemæssig dominans”, der er oversat i *Social Kritik* i 2013 (nr. 136). På engelsk kan ”Class, Race and Hyperincarceration in Revanchist America” (*Daedalus*, nr. 139, 3, s. 74-90, 2010) anbefales som en præcis og kondenseret argumentation for sammenhængen mellem fængsel, klasse, race og stat i USA.

At oversætte Wacquant er ikke nogen nem sag, hvilket Carsten Sestoft beskriver i en oversætternote i slutningen af temaet. Vi har ikke tilstræbt nogen stringent redaktionel harmonisering af oversættelserne, men ladet dem stå i deres særegenhed. Vi vil i den forbindelse rette stor tak til både Anders Mathiesen og Carsten Sestoft for at indvilge i at oversætte.

Wacquant forelæser på RUC

Referencer

- Bourdieu, P. 1988. Vive La Crise. For Heterodoxy in Social Science. *Theory and Society* 17: 773-787.
- Bourdieu, P. 1991. *Language and Symbolic Power*. Cambridge (MA): Harvard University Press.
- Bourdieu, P. 1998. *Acts of Resistance. Against the Tyranny of the Market*. New York: The New Press.
- Bourdieu, P. 1999. *Den maskuline dominans*. København: Tiderne Skifter [1998].
- Bourdieu, P. 2008. *Political Interventions. Social Science and Political Action*. Texts selected and introduced by Franck Poupeau & Thierry Discepolo. London & New York: Verso.
- Bourdieu, P. 2010. Modstridende interesser i staten. *Praktiske Grunde* 1-2: 121-134.
- Bourdieu, P. 2013. *Algerian Sketches*. Texts edited and presented by Tassadit Yacine. Cambridge & Malden: Polity Press [2008].
- Bourdieu, P., J-C Chamboredon & J-C Passeron 1991. *The Craft of Sociology. Epistemological Preliminaries*. Berlin & New York: Walter de Gruyter [1968].
- Bourdieu, P. & L. Wacquant 1996. *Refleksiv sociologi, mål og midler*. København: Hans Reitzels forlag.
- Bourdieu, P. et al. 1999. *The Weight of the World. Social Suffering in Contemporary Society*. Cambridge & Oxford: Polity Press [1993].
- Broady, D. 1991. *Sociologi och epistemologi*. Stockholm: HLS Förlag.
- Castel, R. 2003. *From Manual Workers to Wage Laborers. Transformation of the Social Question*. New Brunswick & London: Transaction Publishers [1995].
- Christensen, A.-D. & S. Q. Jensen 2012a. Stemmer fra en bydel. Etnicitet, køn og klasse i Aalborg Øst. Aalborg Universitetsforlag.
- Christensen, A.-D. & S. Q. Jensen 2012b. Territorial Stigmatization and Local Belonging. *City* 16, 1-2: 74-92.
- Christensen, A.-D. & S. Q. Jensen 2012c. Territorial stigmatisering og lokal autonomi. *Social Kritik* 130: 31-41.
- Delica, K.N. 2008. Wacquant og habitusteorien i praksis: Omtale af ”Body and Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer”. *Praktiske Grunde* 2: 56-64.
- Delica, K. N. 2011. Sociologisk refleksivitet og feltanalytisk anvendelse af etnografi – om Loïc Wacquants blik på urban marginalisering. *Dansk Sociologi* 22, 1: 27-46.
- Delica, K.N. 2011b: ’Social innovation og områdebaserede indsatser – mod en kritisk socialvidenskab

- om innovation.' I Voxted, Søren & Christensen, Catharina Juul (red.): *Innovation og entreprenørskab*. Hans Reitzels Forlag, København
- Delica, K. N. 2013. *Biblioteksbaseerede medborgercentre i udsatte boligområder – om praksisformer, strategier og social innovation i arbejdet med avanceret marginalitet*. Ph.d. afhandling, ENSPAC, RUC.
- Delica, K. N. forthcoming. *Responses to territorial stigmatization – urban planning, policies and cultural institutions in a Danish context* (Working title). Paper, præsenteres på forskningsseminar i Leuven juni 2014
- Esping Andersen, G. 1991. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- García, R. S. & D. C. Spencer 2013. *Fighting Scholars. Habitus and Ethnographies of Martial Arts and Combat Sports*. Anthem Press.
- Garland, D. 2001. *Mass Imprisonment: Social Causes and Consequences*. London: Sage.
- Goffman, E. 1963. *Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Simon & Schuster.
- Hansen, C. S. 2011. *At gøre en forskel. Socialt arbejde, socialarbejdere og marginaliserede børn og unge, 1945–*. Ph.d.-afhandling, afdeling for pædagogik, Københavns Universitet.
- Hansen, C. S. under udarbejdelse. *Mellem stat og sted. Pædagogik og fremtidsstrategier i arbejderklassekvarteret, 1930–*.
- Hansen, C. S. & L. Wacquant 2012. Bourdieus hjerte. *Social Kritik* 130: 26-30.
- Hilgers, M. 2009. Habitus, Freedom and Reflexivity. *Theory and Psychology* 19, 6: 728-755.
- Jessop, B. 1994. Post-Fordism and the State. In *Post-Fordism: A Reader*, A. Amin (red.). Oxford: Basil Blackwell.
- Jørgensen, A. 2010. The Sense of Belonging in New Urban Zones of Transition. *Current Sociology* 58, 1: 3-23.
- Peck, J. 2001. *Workfare States*. New York: The Guilford Press.
- Schultz Larsen, T. 2009. *De forsømte. Skitse til en socialvidenskabelig analyse om relationerne mellem produktionen af forsømte boligområder, de sociale kampe om det boligsociale integrationsarbejde og den boligsociale integration*. Ph.d. afhandling, Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitet, Roskilde.
- Schultz Larsen, T. 2011. Med Wacquant i det ghettopolitiske felt. *Dansk Sociologi*, 22, 1: 47-68.
- Schultz Larsen, T. 2014a. Copenhagens West End – a Paradise Lost? On the Political Production of Territorial Stigma. *Environment and Planning A* forthcoming
- Schultz Larsen, T. 2014b. Scrutinizing the Reflexive Ethnography of Urban Outcast. Forthcoming
- Schultz Larsen, T., K. N. Delica & A. Mathiesen 2013. Med Wacquant i byen – en kort skitse af Wacquants sociologiske projekt og dets implikationer i en dansk kontekst. In *Byens udstødte*, L. Wacquant, i-xix. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Villadsen, K. & M. Dean 2012. State-Phobia, Civil Society and a Certain Vitalism. *Constellations* 19, 3: 401-420
- Visti Hansen, J. 2008. *Bypolitik og velfærdsstat – politikker over for "belastede" byområder i Danmark og Frankrig*. Ph.d. afhandling, Institut for Samfund og Globalisering, Roskilde Universitet, Roskilde.
- Wacquant, L. 1995a. Pugs at Work: Bodily Capital and Bodily Labor among Professional Boxers. *Body and Society* 1: 65-94.
- Wacquant, L. 1995b. The Pugilistic Point of View: How Boxers Think and Feel About Their Trade. *Theory and Society* 24: 489-535.
- Wacquant, L. 1996a. The Rise of Advanced Marginality: Notes on its Nature and Implications. *Acta Sociologica* 2(39): 121-139.
- Wacquant, L. 1996b. Struktur og logik i Bourdieus forfatterskab. In *Refleksiv sociologi. Mål og midler*, P. Bourdieu & L. Wacquant. København: Hans Reitzels Forlag.
- Wacquant, L. 1997a. Three Pernicious Premises in the Study of the American Ghetto. *International Journal of Urban and Regional Research* 21, no. 2: 341-353.
- Wacquant, L. 1997b. Marginalitet i storbyerne i det kommende årtusinde. *Social Kritik* 52-53: 40-49.
- Wacquant, L. 1998a. The Prizefighters Three Bodies. *Ethnos: Journal of Anthropology* 63: 325-52.
- Wacquant, L. 1998b. A Fleshpeddler at Work: Power, Pain and Profit in the Prizefighting Economy. *Theory and Society* 27: 1-42.

- Wacquant, L. 1998c. Sacrifice. In *Body Language: Graywolf Forum Two*, red. G. Early, 47-59. Saint Paul, Minnesota: Graywolf Press.
- Wacquant, L. 1998d. Pierre Bourdieu. In *Key Sociological Thinkers*, red. R. Stones, 261-277. 2. Udgave. London & New York: Palgrave Macmillan.
- Wacquant, L. 1999a. America as Social Dystopia. In *The Weight of the World World*, P. Bourdieu et al., 130-139. Cambridge, UK: Polity Press [1993].
- Wacquant, L. 1999b. Inside the Zone: The Social Art of the Hustler in the Black American Ghetto. In *The Weight of the World World*, P. Bourdieu et al., 140-167. Cambridge, UK: Polity Press [1993]. Også i *Theory, Culture & Society* 15/2, 1998: 1-36 [1992].
- Wacquant, L. 1999c. 'Suitable enemies': Foreigners and immigrants in the Prisons of Europe. *Punishment and Society* 1 (2): 215-222.
- Wacquant, L. 2000. The New 'Peculiar Institution: On the Prison as Surrogate Ghetto. *Theoretical Criminology* 4/3: 377-389.
- Wacquant, L. 2001a. Deadly Symbiosis: When Ghetto and Prison Meet and Mesh. *Punishment & Society* 3, no. 1: 95-133.
- Wacquant, L. 2001b. Whores, Slaves and Stallions: Languages of Exploitation and Accommodation among Professional Fighters. *Body and Society* 7: 181-94.
- Wacquant, L. 2002. Scrutinizing the Street: Poverty, Morality and the Pitfalls of Urban Ethnography. *American Journal of Sociology* 107, 6: 1468-532.
- Wacquant, L. 2004a. *Body and Soul: Notebooks of an Apprentice Boxer*. Oxford: Oxford University Press.
- Wacquant, L. 2004b. Critical Thought as Solvent of Doxa. *Constellations* 11, 1: 97-101. Dansk oversættelse: 'Hensynsløs kritik af alt bestående': En artikel om kritisk tænkning. *Social Kritik* 17, 2005: 4-9.
- Wacquant, L. 2004c. Decivilizing and Demonizing: The Social and Symbolic Remaking of the Black Ghetto and Elias in the Dark Ghetto. In *The Sociology of Norbert Elias*, red. S. Loyal & S. Quilley, 95-121. Cambridge: Cambridge University Press [1992/1996].
- Wacquant, L. 2004d. Habitus. In *International Encyclopedia of Economic Sociology*, red. J. Beckert & M. Zafirovski, 315-19. London: Routledge.
- Wacquant, L. 2005a. Race as Civic Felony. *International Social Science Journal* 181: 127-142.
- Wacquant, L. 2005b. 'Enemies of the Wholesome Part of the Nation': Postcolonial Migrants in the Prisons of Europe. *Sociologie* (Amsterdam) 1, no. 1: 31-51.
- Wacquant, L. 2008a. *Urban Outcasts: A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity Press.
- Wacquant, L. 2008b. *Fattigdommens fængsler*. København: Socialpolitisk Forlag. Revideret og udvidet engelsk udgave: *Prisons of Poverty* (2009). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wacquant, L. 2008c. Ordering Insecurity: Social Polarization and the Punitive Upsurge. *Radical Philosophy Review* 11, 1: 9-27.
- Wacquant, L. 2008d. Ghettoer og anti-ghettoer: en diagnostik af den nye urbane fattigdom. *Praktiske Grunde* 2: 65-71.
- Wacquant, L. 2009a. *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham: Duke University Press.
- Wacquant, L. 2009b. The Body, the Ghetto and the Penal State. *Qualitative Sociology*. 32, no. 1: 101-129.
- Wacquant, L. 2009c. Habitus as a Topic and Tool. Reflections on becoming a prizefighter. In *Ethnographies Revisited*, red. W. Shaffir, A. Puddephatt & S. W. Kleinknecht. New York: Routledge. Dansk oversættelse: Habitus som genstand og redskab: refleksioner over at blive titelkampskæmper. *Praktiske Grunde* 1-2, 2014.
- Wacquant, L. 2009d. Afterword: A Civic Sociology of Neoliberal Penalty. In *Prisons of Poverty*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wacquant, L. 2010a. Designing Urban Seclusion in the 21st Century. *Perspecta: The Yale Architectural Journal* 43: 165-178.
- Wacquant, L. 2010b. Class, Race and Hyperincarceration in Revanchist America. *Daedalus* 139, no. 3: 74-90.
- Wacquant, L. 2010c. Crafting the Neoliberal State: Workfare, Prisonfare and Social Insecurity. *Sociological Forum* 25, no. 2 (June): 197-220. Dansk oversættelse af en tidlig udgave: Den nyliberale stats opbygning. *Social Kritik* 119, 2009: 5-20.
- Wacquant, L. 2011. From 'public criminology' to the reflexive sociology of criminological production

- and consumption. *British Journal of Criminology* 51 (2): 438-448.
- Wacquant, L. 2012a. Three Steps to a Historical Anthropology of Actually Existing Neoliberalism. *Social Anthropology* 20, no. 1: 66-79. Dansk oversættelse: Tre trin til en historisk antropologi om den reelt eksisterende neoliberalisme. *Praktiske Grunde* 1-2, 2014.
- Wacquant, L. 2012b. A Janus-Faced Institution of Ethnoracial Closure: A Sociological Specification of the Ghetto. In *The Ghetto: Contemporary Global Issues and Controversies*, red. R. Hutchison & B. Haynes, 1-31. Boulder: Westview Press. Dansk oversættelse: En etnoracialt lukket institution med et Janusansigt. *Praktiske Grunde* 1-2, 2014.
- Wacquant, L. 2012c. The Wedding of Workfare and Prisonfare Revisited. *Social Justice* 38/1-2: 203-221.
- Wacquant, L. 2013a. *Byens udstødte. En komparativ sociologi om avanceret marginalisering*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaber [2008].
- Wacquant, L. 2013b. Territoriel stigmatisering i den avancerede marginalitets tidsalder. *Social Kritik* 135: 10-18 [2007].
- Wacquant, L. 2013c. Spørgsmålet om 'race' – argumenter for en analytik vedrørende racemæssig dominans. *Social Kritik* 136: 40-52 [1997].
- Wacquant, L. 2013d. Gensyn med byens udstødte: Forord til den danske udgave. In *Byens udstødte. En komparativ sociologi om avanceret marginalisering*, xxiii-xxxv. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Wacquant, L. 2014a. Symbolsk magt og gruppe-dannelse. Om Pierre Bourdieus gentænkning af klasse. In *Socialt rum, symbolsk magt. Bourdieuske perspektiver på klasse*, red. C. S. Hansen. København: Forlaget Hexis.
- Wacquant, L. 2014b. Marginalisering, etnicitet og straf i den neoliberale by: en analytisk kartografi. *Praktiske Grunde* 1-2.
- Wacquant, L. 2014c. Foucault, Bourdieu og straffestatens i den neoliberale æra. *Praktiske Grunde* 1-2.

